

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wprowadzenie	11
CZĘŚĆ I. KONOTACJE BEZPIECZEŃSTWA	
Rozdział I. Od słowa – leksykalne znaczenia bezpieczeństwa	21
1. Znaczenia słownikowe	21
2. Znaczenia etymologiczne	34
3. Bez-pieczęństwo vs nie-niebezpieczeństwo	41
Rozdział II. Przez potrzeby – motywacyjne determinanty bezpieczeństwa ..	50
1. Sposoby określania	50
2. Kwestia przewagi	58
3. Konstrukty niedoboru	65
Rozdział III. Do wartości – aksjologiczne wyznaczniki bezpieczeństwa	74
1. Problem niejednoznaczności	74
2. Powinnościowe oddziaływanie	84
3. Rozumienie i funkcjonowanie	91
4. Wskazania typologiczne	101
CZĘŚĆ II. KONCEPTUALIZACJA BEZPIECZEŃSTWA	
Rozdział I. Konstytucja a wartości	115
1. Ustalenia porządkujące	115
2. Przejawianie się wartości	126
3. Reguły interpretacji aksjologicznej	132
Rozdział II. Aksjologiczność norm konstytucyjnych	141
1. Aksjologiczność norm zasadniczych	141
2. Aksjologiczność norm programowych	149
3. Aksjologiczność norm zwykłych	156
Rozdział III. Uwarunkowania doktrynalne	162
1. Perspektywa sekurytyzacji	162
2. Relacja podmiot – przedmiot referencyjny	174
3. Podział na sektory	182
4. Pierwszeństwo państwa	196

CZĘŚĆ III. KONSTITUCJONALIZACJA BEZPIECZEŃSTWA	
Rozdział I. Bezpieczeństwo w normach zasadniczych	217
1. Bezpieczeństwo jako przesłanka ograniczająca wolności i prawa jednostki	217
2. Bezpieczeństwo jako zasada bezpieczeństwa prawnego jednostki.....	246
Rozdział II. Bezpieczeństwo w normach programowych	256
1. Bezpieczeństwo jako cel państwa.....	256
2. Bezpieczeństwo jako zadanie instytucji publicznych.....	272
Rozdział III. Bezpieczeństwo w normach zwykłych	286
1. Bezpieczeństwo jako zwykły środek działania	286
2. Bezpieczeństwo jako nadzwyczajny środek działania	294
2.1. Stany nadzwyczajne	294
2.2. Środki wojenne	320
Zakończenie	331
Bibliografia	339

Wprowadzenie

Niniejsza praca poświęcona jest bezpieczeństwu jako wartości konstytucyjnej. Temat ten nie posiada odrębnej monografii, mimo dynamicznego rozwoju badań bezpieczeństwa, skutkującego licznymi opracowaniami, tak z zakresu nauk o bezpieczeństwie, jak również innych dyscyplin naukowych. Wśród nich bardzo mało jest prac równocześnie obejmujących bezpieczeństwo, wartość oraz konstytucję. Niewiele więcej występuje tekstów fragmentarycznych, dotyczących bezpieczeństwa i wartości¹ lub konstytucji i wartości². Wszystkie one pozwalają uznać podejmowany temat za rzadki przedmiot publikacji, który nie jest opisany w sposób wystarczający. Za taki stan rzeczy odpowiadają wspólnie bezpieczeństwo i wartość. Pytanie o nie odsłania obszar tak niezmiernie szeroki, że aż zniechęcający, lub co gorsza odstraszaający, obawą o popadnięcie w ogólnikowość. W przypadku bezpieczeństwa wystarczy wspomnieć „dar” króla Midasa i ocenę wystawioną *security studies* po zakończeniu zimnej wojny – „czegokolwiek się dotknęły, «stawało się» to problemem bezpieczeństwa”³. Faktycznie, wskutek reinterpretowania i dekomponowania⁴ bezpieczeństwo dostrzegane jest obecnie niemal wszędzie i niemal ze wszystkim łączone, przynosząc m.in. definicyjny pesymizm, oznaczający niemożność jego jednoznacznego zdefiniowania⁵. Podobnie jest z wartościami. Ich nadmiar prowadzi do przytłoczenia, które powoduje zaliczenie do pojęć granicznych, aksjologii do teorii dalekiej do przejrzystości oraz tylko syntetyzowania już sformułowanych stanowisk⁶.

¹ J. Szmyd, *Bezpieczeństwo jako wartość. Refleksja aksjologiczna i etyczna*, [w:] P. Tyrała (red.), *Zarządzanie bezpieczeństwem. Międzynarodowa konferencja naukowa, Kraków 11–13 maja 2000*, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 2000, s. 45.

² G. Kryszewski, K. Prokop, *Aksjologia polskiej konstytucji*, wyd. I, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017, s. 5.

³ R. Kuźniar, *Wstęp*, [w:] R. Kuźniar, B. Balcerowicz, A. Bieńczyk-Missala, P. Grzebyk, M. Madej, K. Pronińska, M. Sułek, M. Tabor, A. Wojciuk (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, wyd. I, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 11.

⁴ B. Balcerowicz, *O tożsamości metodologicznej nauk o bezpieczeństwie*, [w:] S. Sulowski (red.), *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, s. 47.

⁵ S. Sulowski, *O nowym paradygmacie bezpieczeństwa w erze globalizacji*, [w:] S. Sulowski, M. Brzeziński (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2009, s. 12.

⁶ T. Mazur, *Kapryśni bogowie Sokratesa. Człowiek i świat wartości w tradycji filozofii zachodniej*, wyd. I, Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2008, s. 159, 176; R. Wiśniewski, *Wartości*

Równocześnie bezpieczeństwo oraz wartość nie są zagadnieniami błaahymi, okazjonalnymi lub przygodnymi. Przypisywane im oceny należą do najwyższych, jakimi wyraża się znaczenie dla jednostki, społeczeństwa i państwa. Dodatkowo, przez związanie z konstytucją, zyskują one oficjalne wyróżnienie. Konstytucja, będąc szczególnie wpływowym źródłem prawa, pełni rolę podstawowego „nośnika” tego, co powszechnie uznane, najdonioślejsze i najcenniejsze⁷. W ten sposób potwierdza rangę bezpieczeństwa i zawartych w niej wartości, łącząc z nimi szereg rozstrzygnięć ważnych dla wszystkich podmiotów tworzących i stosujących prawo, a także dla odbiorców ich działań.

Skromność literatury, wyzywający zakres znaczeniowy bezpieczeństwa i wartości oraz ich nobilitujący związek z konstytucją uzasadniają wybór tematu niniejszej monografii. Wpływają również na jej realizację, w tym m.in. na przyjęty cel, hipotezę oraz pytania badawcze.

Celem pracy jest ukazanie wartości bezpieczeństwa na gruncie ustawy zasadniczej. Na cel ten składają się następujące cele cząstkowe: 1) powiązanie bezpieczeństwa z problematyką wartości; 2) ustalenie sposobów pozwalających na wyodrębnienie oraz zinterpretowanie bezpieczeństwa jako wartości konstytucyjnej; oraz 3) scharakteryzowanie, w oparciu o nie, konstytucjonalizacji wartości bezpieczeństwa.

W związku z celem stawia się następującą hipotezę: bezpieczeństwo jest wartością, która odniesiona do ustawy zasadniczej odznacza się powszechną oraz państwowocentryczną konstytucjonalizacją, dlatego że: aksjologiczny status bezpieczeństwa jest pochodną jego znaczenia językowego i motywacyjnego, analiza wartości bezpieczeństwa w ustawie zasadniczej wymaga aksjologicznego zinterpretowania zawartych w niej norm oraz uwzględnienia poglądów doktrynalnych, a wartość bezpieczeństwa dotyczy całej treści konstytucji oraz jest skupiona wokół państwa.

Hipotezie tej odpowiadają weryfikujące pytania badawcze o: 1. a) treść i zakres leksykalnych znaczeń bezpieczeństwa, b) motywacyjną siłę oddziaływania oraz c) ich wpływ na znaczenie bezpieczeństwa jako wartości; 2. a) związek wartości z ustawą zasadniczą, b) aksjologiczność norm konstytucyjnych oraz c) poglądy doktryny bezpieczeństwa pomocne w odczytaniu jego konstytucjonalizacji; 3. a) obecność wartości bezpieczeństwa w normach zasadniczych, programowych i zwykłych, b) przyjmowaną przez nią postać oraz c) stopień powiązania z państwem?

W pracy zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa (analizy krytycznej) oraz uzupełniająco metodę komparatystyczną i hermeneutyczną, których

w perspektywie ontologii, „Edukacja Filozoficzna” 1992, vol. 14, s. 370; S. Kowalczyk, *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 131.

⁷ P. Winczorek, *Konstytucja i wartości*, [w:] J. Trzciniński (red.), *Charakter i struktura norm konstytucji*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1997, s. 37.

użyto w porównywaniu konstytucji oraz przyjmowanych wyjaśnieniach. Sposobami realizacji obranych metod są następujące techniki badawcze: opis, uporządkowanie, porównanie, interpretacja, analiza i synteza treści literatury tematu oraz związanych z nim dokumentów urzędowych⁸.

Z uwagi na szeroki zakres tematu oraz konieczność zachowania zwartości, spójności i czytelności wywodu, w pracy przyjęto kilka ograniczników czasowych i przedmiotowych. Najważniejszymi są skupienie się na aktualnie obowiązującej konstytucji RP oraz związanej z nią literaturze, pominięcie wcześniejszych ustaw zasadniczych oraz uznanie autonomiczności znaczeniowej pojęć konstytucyjnych⁹. W przypadku konstytucji innych państw, z uwagi na porównywalność (wspólne kryteria i standardy)¹⁰ uwzględniono konstytucje państw członkowskich Unii Europejskiej (UE), poza ustawami ustrojowymi opuszczającego Unię Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (tzw. *brexit*). Konstytucje państw unijnych potraktowano uzupełniająco, z punktu widzenia ustawy zasadniczej RP, jako źródło wskazujące na podobieństwa i różnice w konstytucjonalizacji wartości bezpieczeństwa.

Praca składa się z trzech części: *Konotacje bezpieczeństwa* (część I), *Konceptualizacja bezpieczeństwa* (część II) oraz *Konstytucjonalizacja bezpieczeństwa* (część III). Struktura ta odpowiada celom oraz hipotezie, umożliwiając ich realizację i weryfikację za pomocą przyjętych metod i technik. Części pracy stanowią płaszczyzny badawcze, przygotowujące grunt do bardziej szczegółowych dociekań. Każda część zbudowana jest z trzech rozdziałów, które wpisują się w wymienione pytania badawcze. W ten sposób konstrukcja pracy przekłada się na kolejne etapy badań, zmierzając do osiągnięcia celu głównego oraz sprawdzenia hipotezy.

Część I *Konotacje bezpieczeństwa* składa się z rozdziałów, w których *Od słowa...* (rozdział I), *Przez potrzeby...* (rozdział II) dochodzi się do *Do wartości...* (rozdział III). W rozdziale I podjęto próbę wszechstronnej eksplikacji słowa bezpieczeństwo w oparciu o jego leksykalne źródła w postaci m.in. słowników języka polskiego, języków obcych oraz słowników etymologicznych. Na ich podstawie wyodrębniono różne aspekty znaczeniowe bezpieczeństwa, skupiając się na dwóch

⁸ S. Sulowski, *O historii rozwoju badań nad polityką. Krótka historia, długa tradycja*, [w:] S. Sulowski, *Nauki o polityce 2.0. Kontrowersje i konfrontacje*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2018, s. 31–33; W. Jakubowski, Ł. Zamęcki, *Metodologia badań politologicznych*, [w:] W. Jakubowski, P. Załęski, Ł. Zamęcki, *Nauki o polityce. Zarys koncepcji dyscypliny*, Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor, Pułtusk 2013, s. 193–195, 207–209.

⁹ Zob. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 września 2005 r. (Sygn. akt K 38/04), OTK 2005, nr 8A, poz. 92, <http://otkzu.trybunal.gov.pl/2005/8A/92>, s. 16, dostęp: 5.10.2018, dalej powoływany jako uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 września 2005 r. (Sygn. akt K 38/04).

¹⁰ L. Garlicki, *Wprowadzenie*, [w:] *Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, s. 8.

z nich, określonych mianem *bez-pieczęństwa* i *nie-niebezpieczeństwa*, oddających odpowiednio jego dawne i obecne rozumienie. Znaczenia te dostarczają interesujących wniosków, przede wszystkim jednak, mimo dzielących ich różnic, dowodzą autentycznej, trwałej i doniosłej obecności bezpieczeństwa w języku, a w związku z nim, także w ludzkim życiu. Potwierdzeniem i rozwinięciem tego jest treść rozdziału II, w którym bezpieczeństwo zostało odniesione do potrzeb, będących jego motywacyjnymi determinantami. Przedstawiono w nim sposoby określania potrzeb bezpieczeństwa, ich hierarchizowanie, przykłady oraz dwa odmienne i wzajemnie powiązane znaczenia. W pierwszym, ściśle motywacyjnym, oznaczającym ukierunkowane dążenie, potrzeby bezpieczeństwa wyjaśniono za pomocą modelu homeostatycznego (równowagi, stabilności) i wynikających z niego konsekwencji. W drugim, będącym konsekwencją pierwszego, rozumianym jako cel ukierunkowanego dążenia, wskazano na związek z wartościami, przechodząc w ten sposób do rozdziału III, tj. aksjologicznych wyznaczników bezpieczeństwa. W rozdziale tym, w związku z niejednoznacznością ujęć wartości (orientacje obiektywistyczna i subiektywistyczna), najpierw ustalono relacje zachodzące między potrzebami i wartościami. Następnie skupiono się na powinnościowym oddziaływaniu wartości, zajęto się ich rozumieniem, akcentując „inter-tywizm” i relatywizm, postaciami, pod którymi występują oraz wskazaniem typologicznymi, wyróżniając wśród nich, ważny dla bezpieczeństwa, podział na wartości podstawowe (ostateczne) i wtórne (instrumentalne).

Część II *Konceptualizacja bezpieczeństwa* składa się z rozdziałów poświęconych ujmowaniu wartości w konstytucji (rozdział I), aksjologiczności norm konstytucyjnych (rozdział II) oraz uwarunkowaniom doktrynalnym (rozdział III). W rozdziale I, po porządkującym przedstawieniu aksjologicznego „uwikłania” konstytucji, zwrócono uwagę na kilka zagadnień, w szczególności na charakter wartości konstytucyjnych oraz problem z ich odczytaniem. Kierując się ustaleniami prawoznawstwa, zwłaszcza teorii zasad prawa, skupiono się na prawnym pojmowaniu wartości. Dzięki temu zostały one ujęte całościowo, z uwzględnieniem obu sposobów ich przejawiania się w konstytucji, tj. sposobu bezpośredniego, opartego na słownym oznaczeniu oraz sposobu pośredniego (zakodowanego), wymagającego odtworzenia z norm prawnych i odwołania się do reguł interpretacji aksjologicznej. Reguły te pozwoliły wyróżnić trzy rodzaje norm konstytucyjnych – normy zasadnicze (*principles*), normy programowe (*policies*) oraz normy zwykłe (*rules*). W rozdziale II zawarto skondensowany opis doniosłych cech każdej z nich. Wskazano również na występujące między nimi różnice oraz ich związek z wartościami, od najbardziej do najmniej intensywnego (normy zasadnicze – normy programowe – normy zwykłe). Do tak „rozpisanych” wartości dodano w rozdziale III uwagi dotyczące bezpieczeństwa, niezbędne dla zrozumienia jego konstytucjonalizacji. Nazwane uwarunkowaniami doktrynalnymi, odwołują się one do czterech pytań, zakreślających i porządkujących obszar badań bezpieczeństwa,

tj. czym jest bezpieczeństwo, kogo ono dotyczy, czego dotyczy oraz jak powinno być zapewniane. W odpowiedzi na pierwsze pytanie wyróżniono teorię sekurytyzacji (*securitization*), dowodzącą pierwotności języka wobec bezpieczeństwa i pozwalającą łączyć z nim wiele zróżnicowanych tematycznie spraw. Odnosząc się do drugiego pytania, przywołano różnicę między podmiotem (*subject*) i przedmiotem referencyjnym (*referent object*), czyli tym, kto zapewnia bezpieczeństwo a tym, komu bezpieczeństwo powinno być zapewnione, jego czynną i bierną stronę. W odpowiedzi na trzecie pytanie scharakteryzowano sektory współczesnego bezpieczeństwa: militarny, polityczny, ekonomiczny, społeczny i środowiskowy, podkreślając egzystencjalny kontekst ich traktowania oraz dezagregacyjną naturę. W ostatnim z pytań nawiązano do architektury instytucjonalno-funkcjonalnej systemu bezpieczeństwa państwa (kontekst, instytucje oraz wynikający z zagrożeń kształt systemu), jak również do powiązanych z nią funkcji oraz celów państwa.

Część III *Konstytucjonalizacja bezpieczeństwa* składa się z rozdziałów, w których przeprowadzono analizę regulacji bezpieczeństwa w normach zasadniczych (rozdział I), normach programowych (rozdział II) oraz normach zwykłych (rozdział III). W każdym z nich odniesiono się porównawczo do treści konstytucji państw unijnych. W rozdziale I najpierw zajęto się normami zasadniczymi, wprost wskazującymi na bezpieczeństwo (ogólna klauzula ograniczająca, powiązana z zasadą wolności oraz zasady jawności rozprawy, wolności uzewnętrzniania religii oraz obywatelskiego prawa do informacji publicznej). Potem wskazano na interpretacje innych norm zasadniczych, w których nawiązuje się do bezpieczeństwa (dobro wspólne, prawo do strajku oraz wolność działalności gospodarczej). Na końcu na powiązane z nimi obowiązki (obrona Ojczyzny oraz w dalszej kolejności troska o dobro wspólne i dbałość o stan środowiska). Następnie, w sposób osobny, zajęto się wyprowadzaną z zasady demokratycznego państwa prawnego zasadą bezpieczeństwa prawnego oraz łączonym z nią prawem do bezpieczeństwa osobistego. W rozdziale II, obejmującym normy programowe, przeanalizowano postanowienia dotyczące: bezpieczeństwa obywateli, bezpieczeństwa ekologicznego, bezpieczeństwa konsumentów, użytkowników i najemców, dwóch tzw. zasad stanów nadzwyczajnych – tymczasowości i celowości, zabezpieczenia społecznego, zabezpieczenia egzystencji oraz bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Odrębnie zbadano normy zobowiązujące do: stania na straży bezpieczeństwa państwa (Prezydent), zapewniania bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i porządku publicznego, zapewniania bezpieczeństwa zewnętrznego państwa oraz sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju (Rada Ministrów), a także służenia zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności granic państwa (Siły Zbrojne RP). W rozdziale III, dotyczącym norm zwykłych, bezpieczeństwo zostało odniesione do regulacji Sił Zbrojnych, tj. do sprawowania nad nimi zwierzchnictwa oraz ustawodawstwa wojskowego, następnie do stanów

nadzwyczajnych (stan klęski żywiołowej, stan wyjątkowy, stan wojenny) oraz środków wojennych (mobilizacja i użycie Sił Zbrojnych do obrony państwa, stan wojny oraz czas wojny – Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych, sąd wyjątkowy i tryb doraźny).

W zakończeniu pracy zawarto zasadnicze wnioski oraz odniesiono się do przyjętych celów, pytań badawczych oraz hipotezy.

Materiał źródłowy rozprawy obejmuje konstytucję RP, wyroki Trybunału Konstytucyjnego oraz dwadzieścia sześć konstytucji państw członkowskich Unii Europejskiej w wersji opublikowanej przez Wydawnictwo Sejmowe (*Konstytucje państw Unii Europejskiej*, Warszawa 2011). W przypadku literatury, charakter tematu sprawia, że odznacza się ona wyraźnym zróżnicowaniem oraz szerokim zakresem, obejmując pozycje, które można porządkująco powiązać z językoznawstwem, psychologią, aksjologią, prawoznawstwem, teorią bezpieczeństwa, nauką o państwie oraz prawem konstytucyjnym.

W ustaleniach językoznawczych sięgnięto głównie po słowniki języka polskiego, w tym wyrazów bliskoznacznych oraz języków obcych (angielskiego, francuskiego, niemieckiego, czeskiego i rosyjskiego), a także słowniki etymologiczne oraz języka łacińskiego. Wśród nich szczególne znaczenie przyznano dwutomowemu słownikowi autorstwa Andrzeja Bańkowskiego (*Etymologiczny słownik języka polskiego*, Warszawa 2000). Analizując potrzeby, oparto się m.in. na pracach takich klasyków psychologii motywacji jak: Abraham Harold Maslow (*Motywacja i osobowość*, Warszawa 2013; *W stronę psychologii istnienia*, Poznań 2004) oraz Henry Alexander Murray (*Explorations in personality. A clinical and experimental study of fifty men of collage age*, New York 1947). W przypadku aksjologii nawiązano do integrującej koncepcji Tadeusza Mądrzyckiego (*Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk 1996) oraz poglądów m.in. Gerharda Kloski (*Pojęcia, teorie i badania wartości w naukach społecznych*, Warszawa 1982), Józefa Lipca (*W przestrzeni wartości. Studia z ontologii wartości*, Kraków 1992), Tomasza Mazura (*Kapryśni bogowie Sokratesa. Człowiek i świat wartości w tradycji filozofii zachodniej*, Kęty 2008) oraz Lecha Ostasza, *Czym są wartości? Zarys aksjologii*, Olsztyn 2009). W części prawoznawczej wyróżniająco potraktowano pracę Marzeny Kordeli (*Zasady prawa. Studium teoretycznoprawne*, Poznań 2012). Poza nią uwzględniono np. teksty zawarte pracy zbiorowej pod red. Janusza Trzcńskiego (*Charakter i struktura norm konstytucji*, Warszawa 1997) oraz książki autorstwa: Roberta Alexy'ego (*Teoria praw podstawowych*, Warszawa 2010), Lesława Grzonki, *Koncepcja norm programowych z perspektywy teorii prawa*, Poznań 2012), Grzegorza Kryszenia i Krzysztofa Prokopa (*Aksjologia polskiej konstytucji*, Warszawa 2017) oraz Sławomiry Wronkowskiej i Zygmunta Ziemińskiego (*Zarys teorii prawa*, Poznań 1997). W ramach teorii bezpieczeństwa skupiono się na artykułach zawartych w książce pod red. Alana Collins'a (*Contemporary Security Studies*, Oxford 2016) oraz pracach następujących autorów: Barry'ego Buzana, Ole Wævera, Jaap'a de Wilde (*Security. A New Framework*

for Analysis, Boulder London 1998), Jacka Czaputowicza, (*Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*, Warszawa 2012) oraz Mieczysława Malca (*Percepcja bezpieczeństwa. Definicje, wymiary, paradygmaty*, Warszawa 2006). W przypadku nauki o państwie wykorzystano ustalenia zawarte w książce pod red. Jerzego Oniszczyka (*Współczesne państwo w teorii i praktyce*, Warszawa 2011) oraz pracy Grzegorza Rydlewskiego (*Megasystem bezpieczeństwa narodowego w Polsce. Ujęcie procesowe i funkcjonalno-decyzyjne. Analiza. Modele i schematy. Ramy programowe i prawne. Przeglądowe zestawienie bibliograficzne*, Toruń 2017). W części dotyczącej prawa konstytucyjnego oparto się na komentarzach konstytucji RP: pod red. Leszka Garlickiego (*Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 1999–2007), pod red. Marka Safjana i Leszka Boska (*Konstytucja RP. Komentarz*, Warszawa 2016), Bogusława Banaszaka (*Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012), Wiesława Skrzydło (*Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013) oraz Piotra Winczorka (*Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2008). Poza nimi skorzystano m.in. z monografii Krzysztofa Wojtyczka (*Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w konstytucji RP*, Kraków 1999) oraz Jadwigi Potrzebszcz (*Bezpieczeństwo prawne z perspektywy filozofii prawa*, Lublin 2013).

Prezentowana praca wzbogaca dotychczasowy dorobek nauk o bezpieczeństwie. Przede wszystkim czyni z tematu bezpieczeństwa jako wartości konstytucyjnej pełnoprawny obszar badań, łącząc w całość szereg kontekstów jego analizowania, począwszy od leksykalnych, przez motywacyjne, aksjologiczne, teoretyczno-prawne, politologiczne, na ustrojowych kończąc. Twórczym wkładem pracy jest jej strona koncepcyjna, odnosząca się do ujęcia bezpieczeństwa jako wartości oraz jej przełożenia na normy konstytucyjne. W pierwszym przypadku wyprowadza charakter bezpieczeństwa z wyników ustaleń leksykalnych i motywacyjnych, czyniąc ze wskazań aksjologicznych jego potwierdzające dopełnienie. W ten sposób zastępuje aksjologiczną aprioryczność obiektywnymi świadectwami, na podstawie których status bezpieczeństwa jako wartości staje się niepodważalny. W drugim przypadku, dotyczącym przełożenia na normy konstytucyjne, wykorzystuje reguły interpretacji aksjologicznej. Kierując się nimi, przedstawia konstytucjonalizację bezpieczeństwa w podziale na normy zasadnicze, programowe i zwykłe. Dzięki temu porządkuje całość konstytucyjnej regulacji bezpieczeństwa, oddając równocześnie jej aksjologiczny oraz prawny charakter. Dodatkowo pracę wyróżnia zaadoptowanie ustaleń doktrynalnych oraz zestawienie z konstytucjami państw Unii Europejskiej. Pozwoliło to m.in. zachować sekurytyzacyjną ostrożność, zastosować podział na podmiot i przedmiot referencyjny bezpieczeństwa, odnieść się do jego sektorów, uwzględnić znaczenie zagrożeń szczególnych oraz porównać rozwiązania krajowe z zagranicznymi. Razem wzięte, rezultaty te mogą być wykorzystane jako wskazówki, zwłaszcza dla prawodawcy, nakazujące traktowanie bezpieczeństwa w sposób

pełnoprawny, kompleksowy, z należytą uwagą i świadomością zachowania ostrożności.

* * *

Korzystając z prawa autora do wyrażenia wdzięczności tym wszystkim, którzy przyczynili się do powstania pracy, wnosząc do niej cenne uwagi i spostrzeżenia, serdecznie dziękuję, w szczególności profesorom: Jolancie Itrich-Drabarek, Ewie Marciniak, Andrzejowi Misiukowi, Grzegorzowi Rydlewskiemu, Stanisławowi Sulowskiemu oraz Jackowi Zaleśnemu.

Osobne słowa podziękowania kieruję na ręce profesora Tadeusza Mołdawy, który przyczynił się do mojego rozwoju naukowego oraz wskazał na problematykę wartości konstytucyjnych. Bardzo dziękuję Panie Profesorze.